

видав, 2007. — 464 с.

11. Матвійчук А.В. Аналіз і управління економічним ризиком : навч. посібник / А.В Матвійчук. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 224 с.

12. Риск-менеджмент: учебник / В.Н.Вяткин, И.В. Вяткин, В.А.Гамза, Ю.Ю. Екатеринославский, Дж. Дж. Хэмптон; Под ред. И.Юргенса. — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2003. — 512 с.

13. Хохлов Н.В. Управление риском.: учеб. пособие для вузов / Н.В. Хохлов. — М.: ЮНИТИ-ДИАНА, 2001. — 239с.

14. Чернова Г.В. Практика управления рисками на уровне предприятия / Г.В. Чернова. — СПб. : Питер, 2000. — 176 с.

15. Старостіна А.О. Ризик-менеджмент: теорія та практика: навч. посібник./ А.О. Старостіна, В. А. Кравченко — К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2009. — 200 с.

16. Ступаков В.С. Риск-менеджмент: учеб. Пособие / В.С.Ступаков, Г.С. Токаренко — М.: Финансы и статистика, 2005. — 288 с. (с. 16)

17. Тэпман Л.Н. Риски в экономике: учеб. пособие для вузов / Под ред. проф. В.А.Швандера. — М.:ЮНИТИ-ДАНА, 2002. — 380 с.

18. Шегда А.В. Ризики в підприємстві: оцінювання та управління : навч. посіб. / А.В. Шегда, М.В. Голованенко; за ред.. А.В. Шегди. — К.: Знання, 2008. — 271 с.

УДК 338.1

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

Кундицький О.О., Чопко Н.С

На основі проведеного дослідження авторами визначено основні групи чинників, що впливають на розвиток підприємств аграрного сектора економіки. Використано метод SWOT-аналізу для оцінки сильних та слабких сторін підприємств аграрного сектора, визначено загрози та можливості розвитку.

Ключові слова: *аграрний сектор, чинники впливу, SWOT-аналіз, сильні сторони, слабкі сторони, можливості, загрози.*

Загалом аграрний сектор економіки можемо розглядати як сукупність галузей господарства, діяльність яких пов'язана з рослинництвом, тваринництвом, птахівництвом, бджільництвом, рибальством, тобто виробництва сільськогосподарської продукції для її первинної переробки, зберігання та подальшої реалізації. Для забезпечення управління його розвитком необхідно проаналізувати та класифікувати чинники, які безпосередньо або опосередковано впливають на діяльність підприємств даного сектора.

Загальна проблематика аграрного сектора, теоретико-методологічні та практичні аспекти розвитку сільських територій відображені у ґрунтовних дослідженнях Б. Пасхавера [4], П. Саблука [5], Майовця Є. [6], П. Гайдуцького, Лупенка Ю.О. [8], В. Галушка, Гвідо Ван Хуленброка, О. Ковтуна [9]. Водночас реальний фінансово-економічний та соціально-демографічний стан аграрного сектора обумовлюють потребу у поглибленні наукових досліджень із даної проблематики. Тому, метою статті є визначення груп чинників та напрямів їх впливу на розвиток підприємств аграрного сектора економіки України.

Ефективність функціонування підприємств аграрного сектора залежить від зовнішнього середовища, зокрема, від тих сил, що чинять дію на нього. На основі аналізу джерел [1, с. 141-144; 3; 4-

10] доцільно виділити таких груп чинників, що впливають на діяльність підприємств аграрного сектора.

Макроекономічні чинники впливають на розвиток економіки загалом, так і аграрних підприємств зокрема. До цієї групи належать рівень інфляції, рівень безробіття в країні та в регіоні, платоспроможний попит населення та переробних підприємств на сільськогосподарську продукцію тощо. Поряд з ними доцільно виділити інституційні чинники, що визначається існуючою нормативно-правовою базою, розвиток мережі державних та недержавних інститутів управління та регулювання аграрного сектора.

Фінансові чинники для аграрних підприємств проявляються у доступності до джерел фінансових ресурсів, рівні цін залучення кредитних ресурсів, створенні сприятливого інвестиційного клімату для реалізації інноваційних проєктів. Чинники даної групи можуть проявлятися безпосередньо, а також і опосередковано, наприклад, через виробничі результати. Фінансові чинники впливають на розвиток виробництва, рівень впровадження новітніх технологій та підходів до виробництва аграрної продукції, рівень прибутковості та рентабельності сільськогосподарських підприємств тощо.

Податкові чинники визначаються через систему фіскальної політики держави: обсягів збору податків, тобто рівень податкового тиску, так і системи адміністрування податків, а також можливості пільгового оподаткування.

Враховуючи особливості діяльності сільськогосподарських підприємств, вважаємо за необхідне виділити окремою групою цінові чинників, що мають своє вираження у диспаритеті цін на продукцію аграрних підприємств і ресурси, що необхідні для виробничого процесу; ненадійність постачальників. Це обумовлено тим, ресурсоутворюючий сектор представлений, в основному, монополіями й олігополіями, що мають можливість визначати свою цінову політику, в той же час, як ціни на продукцію аграрного підприємства встановлюються на ринку, де діє значна кількість агентів.

Технічні чинники в сучасних умовах функціонування підприємств аграрного сектора мають негативний вплив, це обумовлено значним фізичним і моральним зносом, руйнацією більшості матеріальних засобів. До цієї категорії належать рівень розвитку НТП, рівень впровадження новітніх технологій.

Взаємозалежними із групою технічних чинників є виробничі. Недодержання технологій виробництва та їх низький рівень, недотримання науково-обґрунтованих сівозмін у рослинництві та норм годівлі тварин, значне зменшення внесення органічних та мінеральних добрив негативно відображається на продуктивності організації.

Група природних чинників, а це кількість і якість природних ресурсів, помітно впливає на темпи економічного зростання і є визначальними для здійснення сільськогосподарської діяльності.

Інноваційні чинники пов'язані із недостатньою розробкою та низьким впровадженням інтенсивних технологій виробництва, нових високопродуктивних сортів рослин та порід тварин, засобів захисту рослин, біотехнологій у цілому.

В сучасних умовах помітний вплив на процес виробництва сільськогосподарської продукції мають екологічні чинники: отримання екологічно-чистої і органічної продукції; зменшення викидів та забрудненості у розвитку сільських територій.

Збутові чинники пов'язані з комплексом причин: відсутність раціональних каналів просування продукції, нерозвиненість ринкової інфраструктури, і в першу чергу оптових сільськогосподарських ринків, бездіяльність аграрних бірж, знищення системи контрактації, засилля в умовах відкритості національної економіки імпортих продуктів харчування, втрата традиційних зовнішніх ринків збуту і не докладання зусиль до завоювання нових, сировинний, характер експорту тощо.

Структурні чинники визначають співвідношення обсягів виробництва рослинництва й тваринництва, у тому числі за категоріями виробників, а також формуванням пріоритетів галузевого розвитку аграрного сектора (механізми збільшення поголів'я худоби чи посівних площ). Організаційні чинники розвитку аграрного сектора безпосередньо пов'язані з рівнем менеджменту у

більшості українських сільськогосподарських підприємств. вагомий вплив на їх діяльність має організаційно-виробнича структура, форма господарювання, організація праці та її мотивація.

Не менш важливою групою є соціально-демографічні чинники, що знаходять своє відображення у менталітеті населення, що проявляється у хліборобській культурі. Негативний вплив чинять урбанізація населення країни, а також зниження питомої ваги працівників із повною вищою освітою, що на кінець 2010 року становило 27,8 %, що на 4,8 пункти менше, ніж у середньому по національній економіці в цілому [2, с. 373]. Ще один чинник, що стримує розвиток аграрного сектора полягає у старінні сільського населення. Станом на 1.01.2010 р. 26,6 % мешканців сільської місцевості складали люди старше працездатного віку (що на 2,8 пункти більше, ніж серед міського населення) [2, с. 331]. Окрім того, незадовільні умови праці та найнижча заробітна плата серед інших видів діяльності призводять до відтоку робочої сили до міст або інших країн.

Загалом усі чинники, що впливають на розвиток аграрного сектора в Україні можна згрупувати у дві групи: прямого та опосередкованого впливу. Чинники першої категорії безпосередньо визначають потенціал росту національної економіки та визначають фізичну здатність до економічного зростання, а непрямі — впливають на можливість перетворення цієї здатності в дійсність. Останні можуть сприяти реалізації наявного потенціалу, який закладений в прямих чинниках, або обмежувати його [10].

Аналізуючи систему чинників, варто визначати напрям впливу, що може як негативно, так і позитивно відобразитись на розвитку підприємств аграрного сектора: стимулююча або стримуюча державна аграрна політика; створення сприятливого інвестиційного клімату в аграрному секторі; зміна рівня конкурентоспроможності аграрних підприємств; зростання чи зниження рівня матеріало- та фондомісткості виробництва сільськогосподарської продукції тощо.

Узагальненою основою для аналізу та розуміння чинників, відповідно і управління середовищем, в якому функціонує організація є SWOT-аналіз. Це інструментарій, що допомагає аналітику виділити основні проблеми, які постають перед організацією, в процесі детального аналізу чотирьох окремих елементів: сильних та слабких сторін, можливостей та загроз [11, с. 128; 12, с. 106]. Результати проведеного дослідження подано у табл. 1 та 2.

Таблиця 1

Сильні та слабкі сторони підприємств аграрного сектора (власна розробка)

Сильні сторони	Слабкі сторони
в основному сприятливі природно-кліматичні умови; наявність земельних ресурсів належної якості; забезпеченість трудовими ресурсами; можливість диверсифікації діяльності; внутрішня вмотивованість сільськогосподарських виробників; екологічність сільськогосподарської продукції (для більшості підприємств); лояльність вітчизняних споживачів продовольчих товарів; цінові переваги у конкурентній боротьбі на зовнішніх ринках	розпорошеність сільськогосподарських підприємств; значний рівень екстенсивності виробництва; низький рівень технічного забезпечення; значний знос основних засобів сільськогосподарських підприємств; низький рівень заробітної плати; значний рівень збитковості аграрних виробників; дорогізна фінансових ресурсів; значна частка виробництва у господарствах населення

Поява слабких сторін у сільськогосподарських підприємствах пов'язана із рядом проблем, з якими вони стикаються: традиційні (проблеми збуту продовольчих товарів, дисбаланс у розвитку аграрних та переробних підприємств); виникли в процесі реформування аграрного сектора (підприємств земельних масивів, порушення територіальної спеціалізації і концентрації аграрного виробництва); макроекономічні (інфляція, дефіцит державного бюджету, спад виробництва, відсутність інвестиційного та фінансового забезпечення, негативна демографічна ситуація, низький рівень реальних доходів населення); регіональні (географічне розташування; обмеженість можливостей виробництва певних видів аграрної продукції).

Таблиця 2

Можливості та загрози розвитку підприємств аграрного сектора (власна розробка)

Можливості	Загрози
формування сприятливого інституційно-правового середовища; розвиток аграрного ринку; розвиток різноманітних форм господарювання та їх вертикальної та горизонтальної інтеграції; зростання доходів населення; зростання попиту на сільськогосподарську продукцію на внутрішньому ринку; розширення асортиментного ряду продукції; вихід на нові ринки, можливості експорту; підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції; розвиток виробництва вітчизняної сільгосптехніки; зниження податкового тиску; розвиток теоретико-методологічних та практичних засад агроменеджменту.	інтервенція на ринок з боку іноземних фірм; посилення податкового тиску; операційні ризики виробництва; фінансові ризики виробництва аграрної продукції; зростання залежності від інновацій у аграрному секторі; старіння сільського населення; диспаритет цін; недостатність та незбалансованість державної підтримки; відсутність стратегії розвитку аграрного сектора; незадовільні соціальні умови; незадовільні умови праці.

Розроблення матриці SWOT дозволяє сформулювати різнобічні висновки щодо досліджуваної діяльності підприємств аграрного сектора та дає основу для внесення конкретних пропозицій щодо мінімізації слабких сторін, використовуючи можливості зовнішнього середовища аграрного сектора, та використання сильних сторін для ліквідації загроз, що може призвести до підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств, зростання обсягів реалізації продукції та прибутковості підприємств.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження дозволили визначити найбільш значущі чинники, що впливають на діяльність аграрних підприємств, інтенсифікують чи сповільнюють їх розвиток, а також об'єднати їх у такі основні групи: макроекономічні, інституційні, фінансові, податкові, цінові, технічні, виробничі, природні, інноваційні, екологічні, збутові, структурні, організаційні та соціально-демографічні. Застосування SWOT-аналізу дає змогу визначити напрями впливу чинників середовища функціонування підприємств аграрного сектора, відповідно на його основі визначити заходи щодо нівелювання негативних впливів зовнішнього середовища за рахунок сильних сторін підприємства та використання можливостей, які виникають у середовищі функціонування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Євдокименко В. К. Регіональна концепція трансформування аграрного сектора / В. К. Євдокименко, Ю. М. Лопатинський // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Стратегія розвитку агропромислового комплексу; НАН України, Інститут регіональних досліджень. — Випуск XIII — Львів, 2000. — С. 138 – 151.
2. Статистичний щорічник України за 2010 р. / за ред. О. Г. Осауленка. — К.: ТОВ “Август Трейд”, 2011. — 560 с.
3. Аграрний сектор: моделі управління / [П. М. Макаренко, Н. К. Васильєва, Г. В. Довбиш, А. П. Макаренко, Ю. П. Макаренко]; за ред. П. М. Макаренко. — Суми: Довкілля, 2006. — 438 с.
4. Пасхавер Б. Цінова конкурентність аграрного сектора / Б. Пасхавер // Економіка України. — 2006. — №1. — С. 78 – 87.
5. Саблук П. Т. Аграрна реформа України (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення) / П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров // Економіка АПК. — №12(182). — 2009. — С. 3-14.
6. Майовець Є. Аграрне підприємництво в Україні: моногр. / Є. Майовець. — Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. — 428 с.

7. Черевко Г. В. Державне регулювання економіки в АПК: навч. посіб. / Г. В. Черевко. — К.: Знання, 2006. — 339 с.
8. Аграрна реформа в Україні / [П. І. Гайдуцький, П. Т. Саблук, Ю. О. Лупенко та ін.]; за ред. П. І. Гайдуцького. — К.: ННЦ ІАЕ, 2005. — 424 с.
9. Основи аграрної економіки : Підручник / [В. П. Галушко, Гвідо Ван Хуленброк, О. А. Ковтун та ін.]. — К.: Вища освіта, 2003. — 399 с.
10. Надвиничний С. А. Аналіз системи чинників економічного розвитку аграрної сфери економіки регіону / С. А. Надвиничний // Інноваційна економіка. — № 3 (29). — 2012. — С. 220 – 225.
11. Василенко В. О. Стратегічне управління підприємством : навч. посіб. / В. О. Василенко, Т. І. Ткаченко; вид. 2-ге, виправл. і доп. — К. : Центр навчальної літератури, 2004. — 400 с.
12. Гордієнко П. Л. Стратегічний аналіз: навч. посіб. / П. Л. Гордієнко, Л. Г. Дідковська, Н. В. Яшкіна; 2-ге вид., перероб. і доп. — К. : Алерта, 2008. — 478 с.

УДК 331.101

ТЕОРЕТИКО-ІГРОВА МОДЕЛЬ ЕФЕКТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ КЕРІВНОГО ПЕРСОНАЛУ ВЛАСНИКАМИ АКЦІЙ

Нікіфорова Л.О., Шиян А.А., Ількова Д.В.

Розроблено теоретико-ігрову модель ефективної мотивації керівного персоналу власниками акцій підприємства. Результати, отримані від використання даної моделі, дозволяють оптимально розподілити прибуток підприємства між керівним персоналом, в якості винагороди шляхом впровадження на підприємстві системи участі у прибутках, та виплатою дивідендів акціонерам.

Ключові слова: модель, мотивація, персонал, акціонери, система участі у прибутках.

Для того, щоб успішно управляти персоналом, необхідно чітко уявляти основні механізми та закономірності, за якими здійснюється робота з кадрами, на яку діяльність персоналу потрібно звернути увагу, - тобто володіти сучасними технологіями управління. На сьогодні все більш широко поширеною мотиваційною технологією є система участі у розподілі прибутку підприємства. Актуальність використання системи участі у прибутках полягає у збереженні комфортного соціального світу всередині підприємства, і являється чинником підвищення зацікавленості персоналу в його економічному успіху. Особливість системи участі в прибутках полягає у тому, що ефект від її застосування позначається не відразу, а через деякий час після запровадження. Це можна пояснити психологічною дією звикання, за яким максимальний ефект від прийнятого або не прийнятого впливу досягається з плином часу.

Проблемам ефективної мотивації персоналу, шляхом впровадження на підприємстві системи участі у прибутках, присвячено велику кількість праць вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: Базарова Т.Ю. [1], Єршоміна Б.Л., Туркулець Н. [2], Волгін М.О. [3], Миколаїв С.В., Мороз О.В. [4], Десслер Г. та інших дослідників.

В розрізі питання ефективної мотивації вагомого значення набуває розподіл прибутку між сумами, що направляються на забезпечення системи участі в прибутках і винагороду акціонерам. Малі суми, виділені на розподіл між працівниками, можуть виявитися недостатніми для того, щоб вони відчували себе реальними користувачами прибутку підприємства. Виплати ж великих сум зменшують рівень винагород акціонерів, що зменшує зацікавленість акціонерів в успішному розвитку підприємства. Тому дуже важливо правильно розподіляти кошти між акціонерами підприєм-